

О.М.Ельбрехт,
канд. пед. наук, доцент
Інституту соціології,
психології та управління
Національного
педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ У СФЕРІ ПІДГОТОВКИ МЕНЕДЖЕРІВ

У статті розглядаються деякі умови і стійкі закономірності життєдіяльності суспільства, що впливають на вищу освіту загалом та на сферу підготовки менеджерів зокрема. Аналізуються тенденції розвитку вищої освіти цих країн, які складаються у відгук на багатоаспектний процес перестроювання, що відбувається в цих країнах.

Ключові слова: вища менеджерська освіта, тенденції розвитку, масовість, інтеграція з наукою і виробництвом, комп'ютеризація.

В статье рассматриваются условия и стойкие закономерности жизнедеятельности общества, которые влияют на высшее образование в целом и на сферу подготовки менеджеров в частности. Анализируются тенденции развития высшего образования этих стран, которые складываются как реакция на многоаспектный процесс преобразований в этих странах. Ключевые слова: высшее образование менеджеров, тенденции развития, массовость, интеграция с наукой и производством, компьютеризация.

The article highlights the predictable conditions of the development of the society that influence the higher managers' education.

Key words: higher managers' education, tendency, the development, mass education, integration.

Мета: проаналізувати сучасні світові тенденції розвитку менеджерської освіти, знання і врахування яких позитивно впливає на розвиток цієї освіти в Україні.

Актуальність проблеми дослідження. Розвиток менеджерської освіти в Україні має враховувати світові тенденції в освіті. Здійснений аналіз цих тенденцій сприятиме визначенню вимог до якості підготовки фахівців-менеджерів, які мають володіти фундаментальними знаннями, знати методологію наукової і практичної діяльності, бути здатними швидко опановувати нові технології.

Серед суспільно-політичних і науково-технічних аспектів закономірностей розвитку суспільств учені відзначають збільшення кількості наукоємних виробництв, які потребують посилення вимог щодо ефективності роботи персоналу; зростання обсягу науково-технічної інформації, що виявляється цінною за її вчасної обробки; постійну зміну технологій, що потребує швидкого опанування нових, потужніших; активізацію наукових досліджень на стику різних наук (біофізика, молекулярна генетика), що вимагає фундаментальних знань та вміння працювати колективно [2; 3, с.9-17; 5; 6, с.31-34].

Як наслідок, ВНЗ змушені перебудовувати свою діяльність. Учені відзначають посилення таких тенденцій розвитку вищої освіти: масовість, інтеграція з наукою і виробництвом, фундаменталізація, комп'ютеризація, зростання вимог до професіоналізму викладачів. Розглянемо детальніше ці тенденції, зокрема в менеджерській освіті.

Тенденція переходу до масової вищої освіти, виявляється у випереджальному зростанні витрат на освіту (порівняно з іншими соціальними програмами) та в збільшенні кількості студентів ВНЗ. Так, середньорічні темпи зростання витрат на вищу освіту в 1965 – 1980 рр. в усіх індустріально розвинених країнах склали 15 – 25 % і дещо знизилась у 80-х рр. Особливо ці цифри є високими для країн зі слабшою економікою, які інтегруються зі спільнотою розвинених країн. У США, наприклад, з 1970 р. по 1985 р. витрати на освіту зросли в 3,4 рази (на вищу в 3,9), тоді як в Іспанії з 1975 р. по 1983 р. витрати на освіту зросли в 10 раз. Темпи збільшення кількості студентів склали в різних країнах 5 – 10 % щороку. Наприкінці 80-х рр. у США 57 % випускників середніх шкіл, також і молодших коледжів, вступали до вищих навчальних закладів, у Японії – до 40 % [1, с. 33-34]. У Великобританії в останні десятиліття збільшилась зацікавленість молоді у бізнес і менеджмент-освіті. У 1996–97 рр. контингент випускників бізнес-курсів рівня *undergraduate* складав 158912 осіб, що складало 11,4 % від загальної кількості випускників вищих навчальних закладів [8]. Студенти – молоді люди з різним соціальним і освітнім підґрунтям. Наприклад, більше половини вступників на бізнес курси зазвичай мають освіту А-рівнів, що, на думку авторів, більше імпонує цьому виду освіти, ніж рівні освіти Загальної Національної Професійної Кваліфікації (*General National Vocational Qualifications (GNVQs)*). Порівняно з іншими видами освіти бізнес і менеджмент програми привілакують значну кількість представників етнічних меншин [8, с.373].

Інтеграція науки, освіти і виробництва. Це насамперед знайшло свій прояв у програмах, що пропонують навчальні заклади. Зокрема, пропонуються програми магістра наук (Master of Science Programs), магістр наук з (M.S. in Accountancy); магістр наук з бізнес адміністрації й маркетингу (M.S. in Business Administration – Marketing); магістр наук з бізнес адміністрації і менеджменту в галузі медицини (M.S. in Business Administration – Medical management); магістр наук з бізнес адміністрації і в галузі загального менеджменту (M.S. in Business Administration – General management); магістр наук з бізнес адміністрації і в галузі технологій трансферу і комерціалізації (M.S. in Business Administration – Technology Transfer and Commercialization); магістр наук з бізнес адміністрації і в галузі менеджменту виробництвом або менеджменту послуг (M.S. in Business Administration – Manufacturing Management or Service Management); магістр наук з бізнес адміністрації і в галузі інформаційних систем (M.S. in Business Administration – Information Systems Management); магістр наук з бізнес адміністрації і в галузі фінансів (M.S. in Business Administration – Finance). Ці програми водночас зосереджуються на проблемах у цих галузях і на наданні бізнес-або менеджмент-навичок для роботи в них.

Інтерес представляє однорічна очна програма на здобуття ступеня магістра наук у галузі прийняття рішення й операційного дослідження (MSc Decision / Operational Research). Її мета – забезпечити засвоєння студентами концепцій, технологій і знань, необхідних для аналізу проблем і вдосконалення процесів прийняття рішень у промисловості, бізнесі і громадському секторі. Програма ґрунтується на інтеграції наук – прийняття рішення, статистики й інформаційних технологій. Роботодавці запрошують на роботу вчених-фахівців у галузі прийняття рішень й аналітиків у галузі операційного дослідження. Отже, здобуття випускниками ВНЗ ступеня магістра наук у цих галузях наук сприятиме їхньому кар'єрному росту.

Наука, освіта та виробництво інтегруються завдяки створенню науково-навчально-виробничих комплексів. Головною ланкою такого комплексу є освітній сектор, осередком якого є ВНЗ. Периферію складають базові коледжі, середні спеціалізовані школи, курси, лекторії, відділення післядипломної освіти. У науково-дослідному секторі (НДІ) створюються умови для наукового росту і впровадження комплексних, міждисциплінарних розробок як для викладачів, які беруть участь в його роботі, так і для студентів через курсові і дипломні роботи. Виробничий

сектор складають конструкторські бюро (також і студентські), дослідні виробництва, впроваджувальні і так звані венчурні фірми, кооперативи і т.ін. [6, с.33].

Деякі бізнес-школи створюють і вдосконалюють власні програми MBA за допомогою корпоративних університетів. У США їх кількість зросла вчетверо за останні десятиріччя і сягає 1600, а до 2010 р. більшість студентів навчатиметься в корпоративних університетах, аніж у традиційних бізнес-школах. Нині в Європі існує близько 200 корпоративних університетів. Доречі, Вае-системи віртуального університету мають власного віце-канцлера. Скептики зауважують, що корпоративні університети по суті є тими ж навчальними підрозділами бізнес-шкіл. Прихильники заснування корпоративних університетів, також і бізнес-шкіл, вказують на істотні бізнес-причини для позитивних змін у них. Останнього часу великі фірми створили багато навчальних програм – від коротких до розширених, від зовнішніх до внутрішніх; від тих, що впроваджуються з допомогою консультантів і спеціалістів-провайдерів, до езекутивних курсів бізнес-шкіл. Іноді окремі підрозділи великої організації укладають кілька контрактів з одним і тим самим постачальником програм.

Найвідомішою Європейською компанією, що спеціалізується на менеджерській освіті, є Lufthansa, котра співпрацює з бізнес-школами у всьому світі. Метою цієї компанії є поєднання навчання з бізнесом, розвиток організації та навчання її працівників у процесі діяльності. Для цього потрібна велика кількість програм різних рівнів, які приділяють увагу питанням лідерства, менеджменту, технологіям розвитку навичок у конкретних видах діяльності, оволодінню іноземними мовами. Передбачається запровадження прискорених курсів для наступного покоління менеджерів і курси з отриманням ступеня, зокрема MBA. Компанія залучає до цієї діяльності коло бізнес-школи як партнерів для вдосконалення своєї діяльності відповідно до конкретних умов. Перевагою корпоративних університетів є створення умов для безкоштовного навчання своїх студентів – працівників фірм. Проте опоненти переконані, що корпоративні університети не здійснюють наукових досліджень, не забезпечують інтелектуальний розвиток студентів з одночасним набуттям досвіду роботи в різних сферах бізнесу, не присуджують ступені. За такого підходу знижується престижність ступеня MBA

корпоративного університету порівняно з акредитованою бізнес-школою.

Фундаменталізація освіти. Це суперечлива тенденція розширення і поглиблення фундаментальної підготовки за одночасного скорочення обсягу загальних і обов'язкових дисциплін завдяки ретельнішому відбору матеріалів, системному аналізу змісту і виокремлення його основних інваріантів. Прикладом може слугувати програма MBA школи бізнесу Барні Хартфордського університету (The University of Hartford, Barney School of Business). Програма складається з чотирьох компонентів, – базових курсів (core), інтегративних курсів (breadth), курсів на вибір (electives), поглиблених курсів (capstone). Навчання розпочинається з шести базових курсів, що передбачаються для студентів, які не мають бізнес-освіти. На цих курсах викладаються концептуальні ідеї функціональних сфер бізнесу, зокрема в галузі маркетингового менеджменту, операційного менеджменту, економічного аналізу для менеджерів. Шість інтегративних курсів репрезентують інтегративні, крос-функціональні теми, крім представлених у базових курсах. Серед них – лідерство і менеджмент, технології управління; бізнес, закон і суспільство, глобальне навколишнє середовище та ін. Студенти мають вивчати чотири курси на вибір серед семи галузей, а саме економіка, фінанси, менеджмент, менеджмент інформаційних систем, маркетинг, страхування. Поглиблені курси інтегрують і поглиблюють знання, набуті на попередніх курсах. В його межах аналізуються складні ситуації, визначаються проблеми, ухвалюються рішення, плани їх реалізації. Отже, кожний наступний елемент навчання продовжує попередні, ґрунтується на них і саме так набуваються знання. Однак надмірна фундаментація може призводити до падіння навчального інтересу або ускладнення вузькопрофесійної адаптації [6, с.33; 9, с.4-5].

Комп'ютеризація вищої освіти. Загальна комп'ютеризація та інформатизація сприяли розвитку систем освіти. Використовуються комп'ютери для здійснення обчислювальних і графічних робіт, входження в інформаційні системи, тестового педагогічного контролю, автоматизації системи навчання тощо. Комп'ютеризація змінює характер професійної діяльності дає працівникові змогу використовувати нові зовнішні засоби цієї діяльності [9, с.33]. Потреба навчання інформаційних наук і методів комп'ютерної обробки інформації та управління, широке застосування засобів обчислювальної техніки змусило заклади освіти реформувати

навчальні плани і програми, збільшити кількість інженерних дисциплін на шкоду гуманітарній підготовці фахівців.

У багатьох навчальних закладах вищої освіти, також у школі бізнес-адміністрації Рочестерського університету (William Simon Graduate School of Business Administration, University of Rochester) пропонуються програми впровадження комп'ютерних та інформаційних систем [7, с.32-34]. Одна з них присвячена інформаційним системам для менеджменту (Information Systems for Management). На курсі вивчаються теоретичні основи інформаційних систем з наголосом на інформаційних системах у менеджменті, їх ролі в сучасному бізнес-середовищі. Теми курсу: інформаційна економіка; інноваційні моделі е-бізнесу та вплив Web на організаційні перетворення; системи менеджменту знань; сучасні комунікації; електронна комерція; бізнес-інженіринг; аналіз інформаційних систем; дизайн і контроль тощо. Увага приділяється економічному розвитку конкурентоспроможних інформаційних систем. Виконуючи навчальні завдання і ситуації, студенти ознайомлюються з сучасними концепціями і системами аналізу, вчать застосовувати інформацію з Web сторінок.

Курс стратегії електронної комерції (Electronic Commerce Strategy) пропонує електронні стратегії «бізнес – бізнесу» та засоби здійснення е-комерції, підтримки і захисту маркетингового розподілу продукції в режимі он-лайн. Студенти досліджують процеси розвитку об'єднань для бізнесу або е-комерції, особливості управління ланцюжком поставок, взаємозв'язки з покупцями тощо.

Зростають вимоги до професіоналізму викладачів, підвищується значення педагогіки і психології у справі підготовки і підвищення кваліфікації викладацьких кадрів. Розробляються критерії оцінки діяльності викладачів за одночасного визначення рейтингу, підрахунку балів окремо для викладацької діяльності, науково-дослідної роботи та суспільної активності [1, с. 34]. Позитивною рисою американських навчальних закладів є мобільність професорського персоналу, що полегшує впровадження академічних практик. Здобуття освіти у двох-трьох університетах є нормою для американського науковця, відтак – робота у відоміших навчальних закладах за поєднання з одночасною роботою у фірмах чи інших інституціях («мозкові центр», дослідницькі інститути, фундації або наукові асоціації). Констатуємо: випускники американських ВНЗ

мають ширшу мережу професійних зв'язків і достатній практичний досвід. Висока мобільність щодо працевлаштування в інших університетах дає професорам США необхідну інтелектуальну свободу та можливість протистояти адміністративному тиску.

Головною перевагою університетів США є їх функціонування в динамічному соціальному середовищі, де узвичасними є швидкий обмін знаннями та їх накопичення. Американські громадяни об'єднуються у професійні корпорації і створюють їх широку мережу, інтенсивно обмінюються інформацією. Велика кількість людей є членами соціальних клубів, асоціацій, де набувають передових професійних знань, акумулюють і передають їх іншим учасникам організації. Соціальна активність властива представникам академічного світу – професори різних університетів США є членами соціальних і професійних організацій, де читають лекції, та самі запрошують професіоналів з візитом-відповіддю до свого університету. В американського суспільства накопичуються і поширюються теоретичні і практичні знання із стратегічних галузей економіки. Відтак твориться соціальний клімат, який формує у громадян відкритість до нового знання та переконання в його доцільності. Вагомим здобутком американського суспільства є те, що воно розробило довготривалі механізми відкриття, просування та використання інновацій.

Отже, сучасна освітня ситуація в сфері підготовки менеджерів характеризується численними тенденціями розвитку, які складаються у відгук на багатоаспектні нелінійні процеси, що відбуваються в суспільстві. У зв'язку з цим зростає роль дослідження проблем освіти менеджерів в зарубіжній та вітчизняній теорії і практиці, вимагають розроблення нові підходи до професійної підготовки менеджерів в Україні.

Список використаних джерел

1. Галаган А.И. Непрерывное образование в развитых капиталистических странах / А.И. Галаган // Психолого-пед. пробл. непрерывного образования. – М., 1980. – С. 91-105.
2. Головатий М. Обережно – глобалізація / М. Головатий // Освіта і управління. – 2004. - Т. 7, ч. 2. – С. 24-29.
3. Павленко Ю. Цивілізаційні аспекти глобальних протиріч у сучасному світі / Ю. Павленко // Освіта і управління. Т. 7, ч. 2.– 2004. – С. 9-17.

4. Павловський К. Трансформації вищої освіти в ХХІ столітті: польський погляд / Криштоф Павловський. – К.: Навч.-метод. центр "Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні", 2005. – 230 с.
5. Сенченко М. Національна еліта в умовах глобалізації / М. Сенченко // Освіта і управління. – 2004. – Т. 7, ч. 2. – С. 18 – 24.
6. Смирнов С.Д. Педагогика и психология высшего образования: От деятельности к личности: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Сергей Дмитриевич Смирнов. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Издат. центр "Академия", 2005. – 400 с.
7. Graduate School of Business Administration. University of Rochester. 2005 – 2007 International Guide. – Rochester; New York. – 48 p.
8. Heather Fry, Steve Ketteridge, Stephanie Marshall. A Handbook For Teaching and Learning in Higher Education. Enhancing Academic Practice. KOGAN PAGE. – 1999. – 415 p., P. 26.
9. Master of Business Administration. The University of Hartford Barney School of Business. University of Hartford. – 19 p.

М.Н. Москалець

СТАН ПРОБЛЕМ САМОКОНТРОЛЮ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

У статті розглянута тема педагогічного контролю і самоконтролю студентів вищих учбових закладів з описом різних складових в процесі формування усвідомлення студентами їх учбової діяльності.

В статье рассмотрена тема педагогического контроля и самоконтроля студентов высших учебных заведений с описанием разных составляющих в процессе формирования осознания студентами их учебной деятельности.

In the article was considered theme of pedagogical control and self-control of students of higher educational establishments with description of different constituents in the process of forming of awareness students them educational activity

Актуальність. Розкриття теми самоконтролю навчальної діяльності студентів є одним з найбільш важливих завдань сучасної вищої школи, як з огляду на потребу реалізації відомих вимог щодо гуманізації вищої освіти, так і з точки зору забезпечення якісної особистісно-орієнтованої освіти майбутніх діяльних фахівців. У той же